

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕМОЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ ІНТЕНСИВНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Дослідження присвячено вивченню психологічних особливостей інтенсивного навчання іноземної мови студентів вищих навчальних закладів. Розроблена методика діагностики рівня успішності оволодіння англійською мовою на початковому етапі. Теоретично обґрунтовано та емпірично перевірено емоційно-комунікативний метод навчання іноземної мови. Виділено типи оволодіння іноземною мовою: емоційно-оптимістичний, мотиваційно-цілеспрямований, інтелектуальний, комунікативний.

Ключові слова: інтенсифікація, емоційно-комунікативний метод, інтенсивне навчання іноземної мови, типи оволодіння іноземною мовою.

Актуальність дослідження проблеми психологічного забезпечення інтенсивного навчання іноземної мови зумовлена як значним попитом освітянської практики в таких технологіях, так і недостатньою теоретико-методологічною та методичною їх опрацьованістю. Питання успішного володіння іноземною мовою набуває особливої уваги в інформаційному суспільстві сьогодення на вістрі соціальних трансформацій, процесів глобалізації та інтеграції, які значно підвищують вимоги до соціально орієнтованої комунікації на всіх етапах інституціонального навчання, професійної діяльності, у сфері міжособистісного та міжкультурного спілкування. Знання іноземної мови стало невід'ємною складовою компетентності будь-якого фахівця, саме тому викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах потребує покращення та удосконалення. В психолого-педагогічній науці ведеться пошук способів та методів, які б дозволили підвищити темпи навчання, не знижуючи його якості. Одним із шляхів реформування процесу навчання іноземної мови у вищій школі є його інтенсифікація, акцент на практичному володінні мовою з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів.

Узагальнення як вітчизняних, так і зарубіжних досліджень [1], [6], [13], [25] та ін. засвідчує, що незважаючи на певні здобутки в побудові різних технологій інтенсивного навчання іноземних мов, ця проблема залишається недостатньо опрацьованою в аспекті обмеженості широкого використання запропонованих підходів, відсутності психологічного розуміння інтенсивності та інтенсифікації, а також урахування особистісних особливостей тих, хто навчається.

Слід зазначити, що вирішення проблеми інтенсифікації навчання є нагальним для сучасної загальної та педагогічної психології, на що вказують різні вчені [2], [5], [11] та ін. Виходячи з цих та інших досліджень, можна стверджувати, що забезпечення інтенсивного навчання повинно ґрунтуватися як на загальноновизнаних, так і на суто специфічних підходах до організації цього процесу.

Враховуючи те, що розповсюджені підходи до інтенсивного навчання іноземної мови недостатньо адаптуються до умов навчально-професійної підготовки студентів, тобто відображаються переважно ав-

торські позиції, що не можуть мати широкого застосування в системі навчальної діяльності студентів, постає питання про проведення досліджень, які б могли змінити цю ситуацію на краще.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та побудувати методику інтенсивного навчання іноземної мови студентів вищих навчальних закладів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати та узагальнити психологічні та теоретико-методологічні підходи щодо організації, чинників, принципів, структури інтенсивного навчання.

2. Узагальнити психологічний зміст існуючих методів інтенсивного навчання іноземної мови.

3. Розробити програму емпіричного дослідження, обрати відповідну мету та завданням систему дослідницьких процедур, спрямованих на вивчення психологічних особливостей інтенсивного навчання іноземної мови студентів.

4. Емпірично визначити особистісні особливості студентів, що детермінують процес оволодіння іноземною мовою.

5. Розробити та апробувати в психолого-педагогічному експерименті емоційно-комунікативний метод інтенсивного навчання іноземної мови студентів.

Для реалізації завдань дослідження було підібрано комплекс взаємодоповнюючих, адекватних предмету методів: теоретичних (аналіз вітчизняних і закордонних наукових джерел, синтез концепцій та підходів до вивчення психологічних особливостей інтенсивного навчання, теоретичне моделювання); емпіричних (тестування, анкетування, спостереження, опитування, бесіди, метод експертних оцінок, експеримент та ін.); математико-статистичних (кількісний та якісний аналіз, метод множинної регресії, застосовувалися критерії асиметрії та ексцесу та параметричний t-критерій Ст'юдента).

Діагностичний комплекс склали як класичні, так і розроблені у співавторстві методики, що відповідають вимогам психометрики. Для дослідження особистісних особливостей студентів використовувались: «16-факторний особистісний опитувальник» (Р.Кеттелл); «Опитувальник формально-динамічних властивостей індивідуальності» (В.М.Русалов); «Опитувальник для виявлення співвідношення двох сигнальних систем»

(Б. Кадилов); «Опитувальник емоційної зрілості» (О.Я.Чебикін); «Опитувальник мотивації» (В.К. Гербачевський); для оцінки іншомовних здібностей, лінгвістичних та комунікативних навичок та вмінь - створена «Методика діагностики рівня успішності оволодіння іноземною мовою» [8].

В аспекті вирішення поставлених завдань проведено попереднє дослідження, що здійснювалося на трьох вибірках: викладачі, студенти спеціальних та неспеціальних факультетів. Результати показали, що проблема інтенсивного навчання іноземної мови є актуальною, оскільки суспільство відчуває в цьому потребу; поняття „інтенсивне навчання” часто розуміється неоднозначно; викладачі та студенти, з одного боку, не в достатній мірі обізнані в інтенсивних технологіях навчання, а з іншого, – мають високу потребу в їх використанні; першочерговою метою інтенсивного курсу навчання іноземної мови, на їхню думку, повинно бути комплексне оволодіння вмінням розмовляти та розуміти іншомовне мовлення та ін.

На основі узагальнення різних інтенсивних технологій навчання іноземної мови умовно виділено три їх групи: по-перше, ті, що відносяться до так званих системних, які спираються на використання механізмів свідомості та підсвідомості та створення сприятливих психологічних умов навчання, їх ефективність перевірена часом (сугестопедагогічний метод Г.К. Лозанова [13], метод активізації резервних можливостей особистості Г.О.Китайгородської [12], емоційно-смысловий метод І.Ю.Шехтера [23], сугестокібернетичний інтегральний метод прискореного навчання дорослих В.В. Петрусинського [17], метод занурення А.С.Плесневича [18]); по-друге, методи, які ми охарактеризували як фрагментарні, що передбачають лише свідоме засвоєння інформації, розраховані на більш тривалий термін навчання, їх результати більш відстрочені у часі (системно-компактний метод Г.О.Харлова [21] та системно-комунікативний метод Р. Ю. Мартинові [14]); по-третє, так звані інтеграційні, які реалізуються як самостійно, так і в комплексі з іншими (система емоційної регуляції навчальної діяльності [22], ритмопедія [4], гіпнопедія [7], релаксопедія [15], НЛП [24], рольові та інтерактивні ігри [3], комп'ютерні програми [9] та ін.).

Ці та інші дані дозволили також сформулювати основну гіпотезу дослідження, яка полягає в тому, що лише адекватне психологічне забезпечення, яке передбачає поетапність, емоціогенність, посилення мотивації, обумовлює ефективність навчання іноземної мови; успішність оволодіння іноземною мовою залежить від індивідуальних особливостей суб'єкта навчальної діяльності; когнітивний, комунікативний та емоційно-мотиваційний компонент в структурі пізнавальної діяльності особистості є визначальними при побудові методу інтенсивного навчання іноземної мови.

Розроблено психолого-педагогічну модель інтенсивного навчання іноземної мови, яка базується, по-перше, на комплексному підході, а також на ґрунті теоретико-методологічних та концептуальних уявлень щодо органі-

зації та побудови навчання ([1], [20], [22] та ін.); по-друге, спеціальних системних концепцій та теоріях інтенсивного навчання ([12], [13], [17], [18], [23] та ін.); по-третє, опосередкованих та фрагментарних технологіях активізації пізнавальної діяльності ([24], [25], [16] та ін.).

На основі вказаної моделі (рис. 1) побудовано емоційно-комунікативний метод інтенсивного навчання іноземної мови, реалізація якого передбачає опору на певні принципи (врахування індивідуально-особистісних особливостей, технологізація інтенсивного навчання, активізація емоційно-комунікативного потенціалу особистості та ін.) та умов (занурення в мовленнєве середовище та динамічність). Провідними в його структурі виступають емоційно-мотиваційний, когнітивний та комунікативний компоненти.

Комунікативний компонент враховує закони мовленнєвої діяльності та лінгвістичні особливості реального спілкування при організації навчання. Емоційно-мотиваційний компонент забезпечує максимальну мобілізацію позитивної пізнавальної активності. Когнітивний компонент активізує мисленнєві процеси, що задіяні для розв'язання мовленнєвих завдань. Основною формою реалізації даного методу виступає психолого-педагогічний тренінг.

Психологічне забезпечення запропонованого методу передбачає врахування особистісного потенціалу, формування мотивації, стимулювання динамічності та комунікативності, когнітивний розвиток, емоційну регуляцію, а також реалізацію різних специфічних прийомів, як то: сугестію, ритмостимуляцію, зняття бар'єрів в комунікації, психологічну оптимізацію тощо.

Педагогічне забезпечення даного методу реалізується за допомогою таких засобів, що сприяють системності, послідовності, індивідуалізації навчання, логічності та стислості представлення інформації, емоціогенності дидактичного матеріалу та ін.

Лінгвістичне забезпечення базується на комплексному підході до всіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо) та наявністю необхідного англійського матеріалу (базовий словник-мінімум, англійські комп'ютерні програми, сюжетно-смыслові й лексико-стилістичні засоби, комплексні та авторські вправи, спеціально підібрані та розроблені тексти, матеріали для швидкочитання, схематичні таблиці пред'явлення граматичного матеріалу та ін.).

В цілому, запропонований емоційно-комунікативний метод інтенсивного навчання іноземної мови, що, по-перше, спрямований на створення умов для оволодіння базовим рівнем мови; по-друге, орієнтований на розвиток мовлення в елементарних життєвих ситуаціях; по-третє, дозволяє підвищити безпеку поведінки в іншомовному середовищі; по-четверте, створює відчуття впевненості в своїх здібностях; по-п'яте, надає можливість сформувати первинні навички мовлення як основу для подальшого його розвитку; по-шосте, забезпечує умови успішності навчання, що стимулюють подальшу мотивацію до оволодіння мовою.

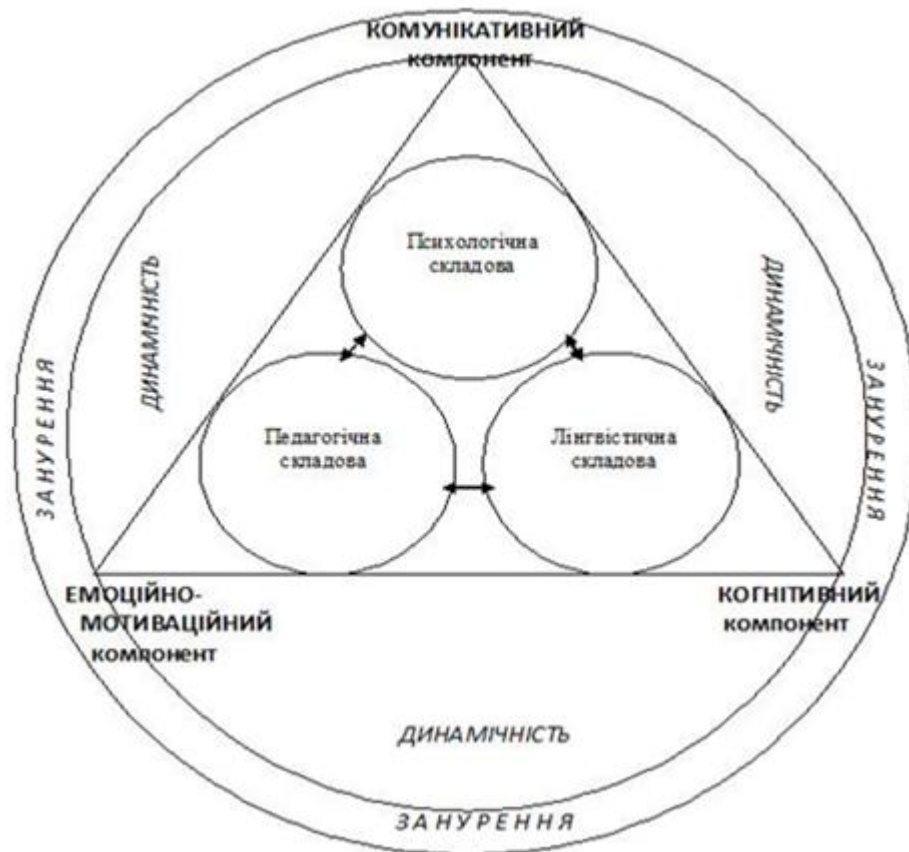

Рис. 1. Психолого-педагогічна модель емоційно-комунікативного методу інтенсивного навчання іноземної мови

Для оцінки ефективності освоєння іноземної мови також побудовано процедуру, що дозволяє виявити та кількісно оцінити такі показники, як: прогностичний, який включає особливості проявів уваги, пам'яті, мислення, сприймання; лінгвістичний – оцінює наявні граматичні та лексичні вміння й навички; комунікативний – відображає іншомовні комунікативні вміння. Вказана діагностична процедура також містить загальновідому лексику, що дозволяє інтуїтивно виконувати тестові завдання. Основною метою її розробки була компактність проведення тестування. Вибірку стандартизації склали 204 студенти молодших курсів неспеціальних факультетів. В якості паралельного тесту використано методіку мовного інтелекту Х. Зіверта [11]. Перевірка на валідність та надійність здійснено за допомогою методу поділу навпіл, паралельного тесту, тест-ретесту. Виконана в цьому аспекті робота підтвердила валідність та надійність запропонованої нами процедури діагностики успішності оволодіння іноземною мовою [8].

В цілому, емпіричне дослідження проводилось в чотири етапи. Як вже зазначалося раніше, на першому етапі здійснювався відбір адекватних меті методик, які діагностують індивідуально-психологічні особливості особистості в комунікативній, інтелектуальній та емоційно-мотиваційній сфері. На цьому ж етапі була визначена репрезентативна вибірка дослідження. На другому етапі ефективність розробленого методу

інтенсивного навчання іноземної мови перевірялась у «коригуючій» групі, вносились уточнення, поправки, удосконалення в запропоновані заняття. На третьому етапі вивчались та аналізувались індивідуально-психологічні особливості студентів та сформувалися контрольна та експериментальна групи, в яких проводився психолого-педагогічний формуючий експеримент з інтенсивного навчання іноземної мови. На четвертому етапі аналізувались та узагальнювались отримані результати.

Слід зазначити, що попередня апробація розробленого методу була проведена у «коригуючій» групі, які демонстрували низькі знання з іноземної мови. Мета цього етапу полягала в експериментальній перевірці ефективності процесу навчання іноземної мови за розробленим методом. Результати експерименту в «коригуючій» групі визнані нами задовільними, оскільки вихідний рівень лексико-граматичних знань становив близько 80% у порівнянні з вхідним – 20%.

До складу контрольної та експериментальної груп увійшли студенти з низьким рівнем іншомовних знань та мовленнєвих вмінь. Спираючись на дані діагностики особистісних особливостей студентів, були виділені серед них ті, у кого в структурі особистості домінували емоційна, мотиваційна, інтелектуальна та комунікативна складові, значущість яких враховувалася в змісті структурних компонентів створеного емоційно-комунікативного методу.

Апробація запропонованого методу реалізовувалася протягом двох місяців. Тренінгові заняття тривалістю 3 години проводились 3 рази на тиждень (72 години). Інтенсивний курс оволодіння іноземною мовою, в першу чергу, був спрямований на розвиток усного мовлення (формування комунікативних вмінь, лексичних і граматичних навичок, розуміння), а також на оволодіння первинними вміннями читання та письма. Тематичний зміст занять в групах був однаковий і складався з чотирьох циклів тривалістю 18 годин кожний: «Я в соціумі», «Побут», «Орієнтація в просторі та часі», «Дозвілля та культурне життя». Навчання проводилося за так званою «круговою системою обертів», яка відтворює специфіку кожного компонента методу окремо та в поєднанні з іншими. Реалізація змістових компонентів відбувалася циклічно з певними підйомами та спадами до того моменту, поки не було досягнуто потрібного результату. При цьому кожна фраза ставала відчуттям та дією, усвідомленням і розумінням. Тут ми спирались на фактори підсвідомого сприйняття іншомовного мовлення, тому з самого початку навчання переважно здійснювалось на іноземній мові. Незважаючи на активне занурення, темп навчання був індивідуально-орієнтованим, тобто студенти за допомогою викладача самі визначали темп. В контрольній групі навчання здійснювалось за компактно-системним методом Г. О. Харлова [21].

В результаті апробації емоційно-комунікативного методу було охарактеризовано певні типи особистості студентів, що відображали особливості оволодіння іноземною мовою (комунікативний, мотиваційно-цілеспрямований, емоційно-оптимістичний, інтелектуальний), а також проблеми і переваги кожного з них.

Слід зазначити, що найвищі показники успішності оволодіння іноземною мовою виявилися в студентів, віднесених до комунікативного типу. Виявлено ознаки, характерні для представників цього типу: легкість в спілкуванні, відкритість, комунікабельність, дипломатичність, екстравертованість, схильність орієнтуватися на групові норми, високий самоконтроль, реалістичність, врівноваженість, стійкі інтереси; незалежність; відповідальність, дисциплінованість, старанність; добре розвинені пізнавальний мотив і мотив змагання, емоційна зрілість, експресивність, емпатія, саморегуляція та ін. Як було встановлено, найбільший вплив на них здійснили завдання, спрямовані на створення проблемних ситуацій та на навчання усного мовлення. Яскравим прикладом таких вправ були рольові ігри, навчальне караоке (озвучування по ролям відеоряду), проекти, «сократівський» діалог, інваріантні та варіантні етюди та ін.

Студенти з мотиваційно-цілеспрямованим типом освоєння мови, добре опанували лексико-граматичні та комунікативні навички та вміння. Найсуттєвішими психологічними ознаками даного типу були високі показники пізнавального мотиву, мотиву уникнення, мотиву змагання, мотиву самоповаги, оцінки рівня вже досягнутих результатів, оцінки власного потенціалу, рівня мобі-

лізації зусиль, необхідних для досягнення результатів. В них також були достатньо розвинені емоційна зрілість, саморегуляція та емпатія, високий контроль бажань та самоконтроль поведінки та ін. Саме тому студенти даної групи успішно проявили себе у вправах, які мали чіткі цілі, мотиви та очевидні результати діяльності, до яких відносились: читання та обговорювання прагматичних текстів інформаційно-пізнавального характеру, рольові та ділові ігри.

У студентів, у яких домінував емоційно-оптимістичний тип оволодіння мовою, також простежувалася добрий розвиток всіх показників успішності освоєння мови. Представники зазначеного типу характеризувалися вираженою емоційною зрілістю, експресивністю, емпатією, психомоторною, інтелектуальною та комунікативною емоційністю, саморегуляцією, добре розвиненими внутрішнім та пізнавальним мотивом, ініціативністю, проникливістю, хитрістю, честолюбством, екстравертованістю та ін. Серед найефективніших вправ слід відзначити емоційно-інтонаційні «гойдалки», ідіоматичні імпровізації, емоційно насичені полілоги, «карусель» та «рухома шеренга», «портфоліо» та ін.

У студентів, що є представниками інтелектуального типу, найкраще розвинулися лексико-граматичні навички. Характерними ознаками цього типу були високі загальні мисленнєві здібності, широкі інтелектуальні інтереси, здатність вирішувати абстрактні задачі, швидко навчатися, відзначалися кмітливостю, наполегливістю та освіченістю. Вони також мали розвинену саморегуляцію, але низький рівень емоційної зрілості та експресивності. Тобто такий тип орієнтований на логічне засвоєння інформації і проявляє успіх у комунікації лише після опрацювання певного вокабуляру та граматики. В цій групі ефективними виявились такі вправи, як: брейнстормінг, або мозковий шторм, складання когнітивних та концептуальних карт, розв'язання проблемних завдань, лінгвістичні ігри, проведення круглих столів та дебатів та ін.

В процесі експерименту також було доведено, що незалежно від виділених типів у всіх групах студентів провідними під час навчання виступали емоційно-комунікативні особливості, а суттєвим фактором їх стимуляції були комунікативні вправи практичного застосування, що дозволяло інтенсифікувати процес навчання.

Як видно з наведених даних (табл. 1), у представників інтелектуальної, комунікативної, емоційної, мотиваційної груп всі показники більш розвинені після експерименту в порівнянні з контрольною групою. Особливо це стосується змін у комунікативних вміннях.

Високі значущі відмінності між всіма показниками в експериментальних групах свідчать про те, що запропонований емоційно-комунікативний метод інтенсивного навчання іноземної мови виявився ефективним та може застосовуватись на практиці для інтенсифікації навчального процесу.

Також можна констатувати, що це відбулося завдяки урахуванню індивідуально-психологічних особливостей студентів та належного психолого-

педагогічного підґрунтя, яке здійснювалося шляхом: занурення в емоційно екстремальні ситуації та мобілізації внутрішніх ресурсів для орієнтації в мові; посилення комунікативного резерву за рахунок соціальної взаємодії з партнерами по групі з урахуванням фактора статевих відмінностей; презентації словникового запасу за способом розв'язання проблемних ситуацій, здійснюваного багатоканально по «круговій системі», тобто із залученням слухового, зорового,

тактильного та інших аналізаторів, а також свідомих та підсвідомих форм подачі інформації, які викликали емоційний резонанс; створення умов позитивного стимулювання найменших результатів; організації інтенсивної безперервної комунікативної діяльності з певними паузами для осмислення; представлення навчальних завдань, що мають суто практичну орієнтацію; включення експресивно-динамічного компонента при розв'язанні задач та ін.

Таблиця 1

Дані середніх значень та статистично значущі відмінності між показниками успішності оволодіння іноземною мовою в різних групах до та після експерименту

Група		Показники успішності оволодіння іноземною мовою					
		I показник діагностичний		II показник лінгвістичний		III показник комунікативний	
		до	після	до	після	до	після
Контрольна	$\bar{x}$	4,9	6,0	5,1	6,2	3,3	4,6
	t	9,6		6,1		9,0	
	p	0,001		0,001		0,001	
З домінуванням інтелектуального типу	$\bar{x}$	5,3	7,5	6,3	8,7	3,8	6,8
	t	9,6		6,5		8,8	
	p	0,001		0,001		0,001	
З домінуванням мотиваційно-цілеспрямованого типу	$\bar{x}$	5,7	6,7	4,8	7,2	3,0	6,6
	t	3,2		8,1		17,9	
	p	0,01		0,001		0,001	
З домінуванням емоційно-оптимістичного типу	$\bar{x}$	4,7	7,1	5,7	7,8	3,9	7,2
	t	9,1		7,0		19,4	
	p	0,001		0,001		0,001	
З домінуванням комунікативного типу	$\bar{x}$	5,3	7,9	5,5	8,2	3,8	8,0
	t	19,4		17,4		24,7	
	p	0,001		0,001		0,001	

Таким чином, в результаті проведеного дослідження вперше розроблено емоційно-комунікативний метод інтенсивного навчання іноземної мови, в структурі якого виділено емоційно-мотиваційний, комунікативний та когнітивний компоненти; виявлено сукупність основних принципів (врахування індивідуально-особистісних особливостей; технологізація інтенсивного навчання; стимулювання активізації емоційно-комунікативного потенціалу та ін.) та умов (занурення та динамічність), дотримання яких забезпечує ефективність реалізації процесу інтенсивного оволодіння іноземною мовою; розширено знання про психологічні типи особистості, що обумовлюють успішність освоєння іноземної мови; описано їх психологічні ознаки; дістали подальшого розвитку уявлення про психологічний зміст процесу інтенсивного навчання, шляхи його індивідуалізації та оптимізації, підходи щодо організації інтенсивного навчання.

Загальні висновки:

1. На підставі теоретико-емпіричного дослідження проблеми інтенсивного навчання іноземної мови показана її як теоретична, так і практична актуальність та багатоаспектність. Розширено розуміння інтенсивного навчання, яке характеризується як процес, обмежений в часі, що забезпечує засвоєння значного обсягу інформації з максимальним ефектом запам'ятовування

і відтворення її з боку тих, хто навчається, шляхом актуалізації психологічних можливостей особистості.

2. Узагальнення психологічного змісту існуючих методів інтенсивного навчання іноземної мови дозволило умовно виділити серед них системні, фрагментарні та інтеграційні. Перші спираються на використання механізмів свідомості та підсвідомості, створення сприятливих психологічних умов навчання (сугестопедагогічний, емоційно-смісловий, занурення, активізації резервних можливостей особистості, а також сугестокібернетичний інтегральний метод прискореного навчання дорослих). Другі передбачають лише свідоме засвоєння інформації, розраховані на більш тривалий термін навчання (системно-компактний, системно-комунікативний). Останні реалізуються як самостійно, так і в комплексі з іншими (система емоційної регуляції навчальної діяльності, ритмопедія, гіпнопедія, релаксопедія, НЛП, метод Silentway, рольові та інтерактивні ігри, комп'ютерні програми та ін.).

3. Розроблено методику діагностики рівня успішності оволодіння англійською мовою на початковому етапі навчання, за допомогою якої можна встановити особливості прогностичного, лінгвістичного та комунікативного показників. Перший відображає особливості проявів пізнавальних процесів – уваги, пам'яті, мислення, сприймання; другий – наявні граматичні та

лексичні вміння й навички; третій – іншомовні комунікативні вміння.

4. Умовно виділено чотири типи студентів в аспекті оволодіння іноземною мовою: мотиваційно-цілеспрямований, емоційно-оптимістичний, комунікативний та інтелектуальний. Описано психологічні ознаки кожного типу. Для представників мотиваційно-цілеспрямованого типу характерними є вираженість пізнавального мотиву та мотиву змагання, а також самоповага, ініціативність, адекватна оцінка власного потенціалу та досягнень, сміливість, екстравертованість, самоконтроль, психомоторна ергічність, активність. Студенти цієї групи відрізнялися також емоційною зрілістю, саморегуляцією, емпатійністю та ін.

Студенти, віднесені до емоційно-оптимістичного типу, в першу чергу, вирізняють емоційна зрілість, експресивність, емпатійність, психомоторна, інтелектуальна та комунікативна емоційність, саморегуляція. Їм притаманні різні, інколи навіть діаметрально протилежні, мотиваційні спонукання – це прояви різних домінуючих мотивів - внутрішнього, пізнавального, уникнення, змагання, зміни поточної діяльності, самоповаги тощо. Вони характеризуються адекватною самооцінкою; проникливістю, честолюбством; екстравертованістю; незалежністю; високим контролем бажань і самоконтролем поведінки та ін.

Представникам комунікативного типу властиві легкість в спілкуванні, відкритість, комунікабельність, дипломатичність, проникливість, експресивність, самоконтроль, реалістичність, врівноваженість, стійкість інтересів. Характерними ознаками цього типу є незалежність, самовпевненість, сміливість; життєрадісність; відповідальність, дисциплінованість, старанність; вразливість, переважання інтуїтивності в діях, естетична витонченість; витриманість; вразливість до зауважень; радикалізм, гнучкість; екстравертованість; схильність орієнтуватися на групові норми та ін. В них добре розвинені такі мотиви, як пізнавальний, уникнення, змагання, самоповаги та ін. В емоційній сфері найбільш вираженими є психомоторна та комунікативна емоційність, а також емоційна зрілість.

Представникам інтелектуального типу властиві високі загальні мисленнєві здібності, широкі інтелектуальні інтереси, кмітливість, наполегливість та освіченість. Вони можуть вирішувати абстрактні задачі, швидко навчатися. Характерними ознаками є життєрадісність, врівноваженість, комунікабельність, довірливість, енергійність, відповідальність, моральна нормативність, сміливість, напористість, незалежність, самовпевненість, оригінальність, мрійливість, гнучкість та реалістичність поведінки. У представників цього типу виявився високий рівень аналітико-синтетичної діяльності. Слід зазначити, що їх емоційна сфера найменш розвинена у порівнянні з іншими типами, зокрема за показниками емоційної зрілості, експресивності та ін.

5. Запропоновано емоційно-комунікативний метод інтенсивного навчання іноземної мови, в структурі якого виділено емоційно-мотиваційний, когнітив-

ний й комунікативний компоненти. Реалізація останніх відбувається в умовах занурення та динамічності. Показано, що комунікативний компонент, активізує специфіку мовленнєвої діяльності та лінгвістичні особливості реального спілкування при організації навчання. Емоційно-мотиваційний компонент створює максимальну мобілізацію позитивної пізнавальної активності. Когнітивний компонент стимулює мисленнєві процеси, що задіяні для розв'язання мовленнєвих завдань. Реалізація методу здійснюється за допомогою принципів (врахування індивідуально-особистісних особливостей; технологізації інтенсивного навчання, активізації емоційно-комунікативного потенціалу особистості) та умов (занурення в мовленнєве середовище, динамічність). При цьому важливими психологічними прийомами виступають сугестія, ритмостимуляція, зняття бар'єрів в комунікації, психолого-педагогічний тренінг, емоційна регуляція та ін., а дидактичними - створення проблемних ситуацій, навчання через спілкування, логічне та стисле представлення інформації, емоційгенність дидактичного матеріалу, кругова система обертів в презентації та засвоєнні матеріалу та ін.

6. Результати апробації емоційно-комунікативного методу показали, що у студентів експериментальних груп, сформованих на основі виділених типів, всі показники оволодіння іноземною мовою виявилися більш розвиненими після експерименту в порівнянні з контрольною групою. Особливо це стосується змін у комунікативних вміннях. В групі студентів з домінуванням інтелектуального типу оволодіння мовою найкраще розвинулися лексико-граматичні навички. Студенти мотиваційно-цілеспрямованого типу добре опанували лексико-граматичні та комунікативні навички та вміння. В групі, де в студентів домінував емоційно-оптимістичний тип, також можна простежити добрий розвиток всіх показників успішності освоєння мови. Але найвищі показники успішності оволодіння іноземною мовою виявилися у студентів комунікативного типу.

7. Доведено вагомість емоційно-комунікативних властивостей в процесі інтенсивного засвоєння іноземної мови у всіх умовно виділених типах. Результати формуючого експерименту емпірично підтвердили провідну роль емоційного та комунікативного компонентів в структурі створеного нами методу інтенсифікації навчання. Презентація та активізація дидактичного матеріалу здійснювалася по-різному в кожній групі, спираючись на провідний психологічний механізм засвоєння інформації, але значущість емоційно-комунікативних властивостей була високою на всіх етапах інтенсивного навчання.

8. Доведено, що емоційно-комунікативний метод інтенсивного навчання іноземної мови студентів виявився успішним в наслідок урахування індивідуально-психологічних особливостей студентів та адекватного психолого-педагогічного підґрунтя, що передбачало занурення в емоційно-генні ситуації та мобілізацію внутрішніх ресурсів для орієнтації в мові; посилення комунікативного резерву за рахунок соціальної взаємодії з пар-

тнерами по групі з урахуванням фактора статевих відмінностей; презентації словникового запасу за способом розв'язання проблемних ситуацій, здійснюваного багатоканально по «круговій системі», тобто із задіяванням слухового, зорового, тактильного та інших аналізаторів, а також свідомі та підсвідомі форми подачі інформації, які викликали емоційний резонанс; створення умов позитивного стимулювання найменших результатів; організації інтенсивної безперервної комунікативної діяльності з певними паузами для осмислення; представлення навчальних завдань, що мають суто практичну орієнта-

цію; включення експресивно-динамічного компонента при їх розв'язанні.

Дане дослідження не є вичерпним. Подальший науковий пошук планується здійснювати в рамках удосконалення психолого-педагогічного змісту розробленого емоційно-комунікативного методу навчання іноземної мови та апробації його на інших вибірках, дослідження розвитку іншомовних здібностей в процесі інтенсивного навчання мови, а також уточнення психолого-педагогічних вимог до особистості вчителя, який працює в інтенсивній парадигмі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бабанский Ю.К.* Интенсификация процесса обучения / Ю.К. Бабанский – М.: Знание, 1987. – 78 с.
2. *Беляев Б.В.* Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б.В.Беляев – М.: Просвещение, 1965. – 227 с.
3. *Бельчиков Я.М., Бириштейн М.М.* Деловые игры / Я.М. Бельчиков, М.М. Бириштейн. – Рига: Авотс, 1989. – 234 с.
4. *Бурденюк Г.М.* Ритмопедия в обучении иностранным языкам / Г.М. Бурденюк. – Кишинев: Штиинца, 1985. – 128 с.
5. *Волобуєва О. Ф.* Навчання професійної іноземної діяльності майбутніх фахівців / О. Ф. Волобуєва // Вісник Національного університету оборони України. Зб-к наук. праць. – К.: НУОУ, 2011. – Вип. 5(24). – С.11-16.
6. *Гегечкори Л.К.* К проблеме интенсификации процесса обучения взрослых иноязычной речи : [монография] / Л.К.Гегечкори – Тбилиси: Изд-во ТГУ, 1975.– 297 с.
7. *Гипнопедия / Э.М. Сировский, А.А.Востриков* – Одесса: ОГК им. А.В. Неждановой. – НГПИ им. В.Г. Белинского, 1979. – 94 с.
8. *Дегірменджі Е. В.* Методика діагностики здібностей до оволодіння іноземною мовою: результати апробації / Е. В. Дегірменджі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [«Індивідуально-психологічні якості особистості майбутніх психологів та їх динаміка у період професійної підготовки»], (20 травня 2010 р.) / МОН України, Південноукр. нац. пед. ун-т. – Одеса: СМІЛ, 2010. – С.42-46.
9. *Дмитриева Е.И.* Дидактические возможности компьютерных телекоммуникационных сетей для обучения иностранным языкам / Е.И.Дмитриева // Иностр. языки в школе. - 1997. - № 4. - С.22-26.
10. *Зиверт Хорст* Ваш коэффициент интеллекта: Тесты / Х.Зиверт. – М.: Инфра-М, 1998. – 139 с
11. *Зимняя И.А.* Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И.А. Зимняя – М.: Просвещение, 1985. – 160 с.
12. *Китайгородская Г.А.* Интенсивное обучение иностранным языкам : теория и практика / Г.А.Китайгородская. – М.: Русский язык, 1992. - 254 с.
13. *Лозанов Г.* Суггестопедия при обучении иностранным языкам / Г. Лозанов // Методы интенсивного обучения иностранным языкам. – Вып. 1. - М., 1973. – С. 9-17.
14. *Мартынова Р.Ю.* Концепция системно-коммуникативного метода обучения иностранным языкам / Р.Ю.Мартынова // Наука і освіта. – 1997. - №4. – С. 72-74.
15. *Метод релаксопедического обучения / под ред. Вострикова А.А.* – Одесса, ОГК им. А.В. Неждановой, 1978. – 60 с.
16. *Пассов Е.И.* Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е.И.Пассов. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
17. *Петрусинский В.В.* Автоматизированные системы интенсивного обучения. / В.В. Петрусинский. – М.: Высшая школа, 1987. – 236 с.
18. *Плесневич А.С.* Теоретические основы ускоренного курса обучения английскому языку по методике «погружения» / А.С.Плесневич // Методы интенсивного обучения иностранным языкам. – Вып. 3. – М.: МГПИИЯ, 1977. – С. 142-147.
19. *Сировский Э.М.* Интенсивный процесс обучения в высшей школе с помощью комплексно-гипнопедического метода : автореф. дис. канд. пед. наук / Э.М. Сировский. – Л., 1970. – 22 с.
20. *Талызина Н. Ф.* Управление процессом усвоения знаний / Н.Ф.Талызина. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 344 с.
21. *Харлов Г.А.* Основы методики интенсификации и расширения учебно-познавательных возможностей в процессе изучения иностранного языка / Г.А.Харлов // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. – 2005. - №9-10. – С.126-132.
22. *Чебыкин А.Я.* Теория и методика эмоциональной регуляции учебной деятельности: Научно-методическое пособие / А.Я. Чебыкин. – Одесса: Астропринт, 1999. – 158 с.
23. *Шехтер И.Ю.* Эмоционально-смысловое обучение чужому языку / И.Ю.Шехтер //Лингва. – 1989. – №2.– С. 14-20.
24. *Bandler R., Grinder J.* Frogsintoprinces: Neuro-Linguistic Programming. – Enfield: Eden Grove Editions, 1990. – 192 p.
25. *Busan T.* The speed reading book : read more, learn more, achieve more. – Harlow: Pearson Education Lmtd., 2010. – 256 p.
26. *Pimsleur P.* Howtolearn a foreignlanguage – Boston: Heileand Heile Publishers, 1980. – 113 p.

А. Я. Чебыкин, Э. В. Дегирменджи

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЭМОЦИОНАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНОГО МЕТОДА ИНТЕНСИВНОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Исследование посвящено изучению психологических особенностей интенсивного обучения иностранному языку студентов высших учебных заведений. Разработана методика диагностики уровня успешности овладения английским языком на начальном этапе. Теоретически обоснован и эмпирически проверен эмоционально-коммуникативный метод обучения иностранному языку. Выделены типы овладения иностранным языком: эмоционально-оптимистический, мотивационно-направленный, интеллектуальный, коммуникативный.

Ключевые слова: интенсификация, эмоционально-коммуникативный метод, интенсивное обучение иностранному языку, типы овладения иностранным языком.

O. Ya. Chebykin, E. V. Deghirmendzhi

PSYCHOLOGICAL GROUNDS OF THE EMOTIVE-COMMUNICATIVE METHOD OF INTENSIVE TEACHING FOREIGN LANGUAGES

The article is devoted to the problem of psychological characteristics of University intensive foreign language teaching. The notion of intensive teaching has been broadened, approaches, principles and factors of its organization have been investigated. There have been analyzed psychological determinants of foreign languages' acquisition. The procedure diagnosing progress in a foreign language acquisition has been offered and empirically proved. It consists of three indices, they are prognostic (peculiarities of attention, memory, cognition, perception), linguistic (lexical and grammatical skills) and communicative (communicative skills).

The emotive-communicative method of teaching foreign languages which consists of communicative, cognitive, emotional-motivational components has been worked out and checked. This method is effective due to taking into account individual psychological characteristics and adequate psychological and pedagogical ground. There have been pointed out and described four psychological types of students according to different ways of their foreign language acquisition in terms of intensive teaching (motivational-purposeful, emotional-optimistic, communicative, intellectual). The motivational-purposeful type is characterized by well-developed personal motivational structure, emotional maturity, self-regulation, empathy, activity, imagination, will, extraversion and soon. Representatives of the emotional-optimistic type have a good expressiveness, empathy, psychomotor, intellectual and communicative emotionality, picturesque memory, imagination, self-regulation, analytical thinking and other characteristics. Students of the communicative type are light-hearted, open-minded, tactful, realistic, responsible, independent, self-assured, expressive etc. A person of the intellectual type can be described as able to solve abstract problems, quick-witted, calm, moral, responsible, exacting, active, motivated and self-regulated. Nevertheless, it has been proved that emotional and communicative qualities are important in all described types of a foreign language acquisition.

This investigation is not exhaustive. The personality of a teacher working in the intensive paradigm is to be studied in our future researches.

Keywords: intensification, emotive-communicative method, intensive foreign language teaching, psychological determinants, linguistic and communicative skills, types of a foreign language acquisition.

Подано до редакції 21.10.13